

АҲОЛИ БАНДЛИГИНИ ИФОДАЛОВЧИ СТАТИСТИК КЎРСАТКИЧЛАР ТИЗИМИ ВА УНИНГ ТАҲЛИЛИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10542421>

Акбарова Зарипа

ТДИУ Статистика кафедраси доценти

+998998817008

Аннотация: Бандлик иш жойидан қатъи назар, кишилар ўртасида ижтимоий фойдали меҳнатда иштирок этиш борасида ижтимоий-иқтисодий муносабатлардир. Бандлик аҳолининг ҳаётий эҳтиёжи, шахсий ва ижтимоий эҳтиёжларни қондирувчи, жамиятнинг ишлаб чиқарувчи кучини шакллантирувчи фаолият, демак, бандликни, бир томондан, даромад келтирувчи фаолият, бошқа томондан, жамиятнинг ишлаб чиқарувчи кучи сифатида кўрилади.

Калит сўзлар: бандлик, яшил ишсизлик, яшил бандлик, экотехнология, жамият, яшил касб, даромад.

СИСТЕМА СТАТИСТИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЗАНЯТОСТИ НАСЕЛЕНИЯ И ЕЕ АНАЛИЗ

Аннотация: Занятость – это социально-экономические отношения между людьми независимо от места работы, заключающиеся в участии в общественно полезном труде. Занятость является жизненной потребностью населения, деятельностью, удовлетворяющей личные и общественные потребности, формирующей производительную силу общества, поэтому занятость рассматривается как деятельность, приносящая доход, с одной стороны, и как производительная сила общества, с другой стороны.

Ключевые слова: занятость, зеленая безработица, зеленая занятость, экотехнологии, общество, зеленые профессии, доход.

SYSTEM OF STATISTICAL INDICATORS REPRESENTING POPULATION EMPLOYMENT AND ITS ANALYSIS

Abstract: Employment is a socio-economic relationship between people, regardless of the place of work, in terms of participation in socially useful work. Employment is a vital need of the population, an activity that satisfies personal and social needs, and forms the productive force of society, therefore, employment is seen

as an activity that brings income, on the one hand, and as a productive force of society, on the other hand.

Key words: *employment, green unemployment, green employment, eco-technology, society, green profession, income.*

КИРИШ

Ишсизлик деганда иш топишга қодир бўлмаган: фаол, меҳнатга лаёқатли аҳоли, ижтимоий-иқтисодий вазияти тушунилади. Ишсизлик, иш топишга интилаётган кишилар сонининг бу иш жойларига мурожаат этувчилар сонининг касб ва малакасига мос келувчи мавжуд иш жойлари сонидан кўплиги билан белгиланади. Ишсизлар иш излаётган, меҳнат биржасида қайт этилиб, ўз маълумотларига, иш қобилиятларига, касбига мувофиқ иш топиш учун ҳақиқий имкониятга эга бўлмаган меҳнатга лаёқатли фуқаролардир. Халқаро меҳнат ташкилоти тавсияларига кўра, статистика бандларни ва ишсизларни сонини иқтисодий фаол аҳолининг икки қисми, яъни ишчи кучи сифатида ўрганади. Унинг ўлчови макроиқтисодий мониторингни олиб бориш ва бандлик стратегиясини ишлаб чиқиш имконини беради.

Меҳнат бозоридаги вазият нафақат иш билан банд аҳолини ва ишсизларнинг мутлоқ сони орқали, балки ишчи кучи ва бандлик даражаси орқали ҳам баҳоланади, улар давр бошида (охирда) ёки ўртача йиллик иқтисодий фаол аҳоли сонига нисбадан ҳисобланади, ишчи кучи тегишли категориясининг улуши сифатида аниқланади:

$$\text{Ишсизлик даражаси} = \frac{\text{ишсизлар сони}}{\text{иқтисодий фаол аҳоли сони}} \times 100$$

$$\text{Бандлик даражаси} = \frac{\text{Бандлар сони}}{\text{Иқтисодий фаол аҳоли сони}} \times 100$$

Иш билан бандлик даражаси маълум ёш аҳоли тоифасига нисбатан ҳам ҳисобланади. Ушбу икки бандлик кўрсаткичи ўзаро боғлиқ:

$$\begin{aligned} &0,01 \times (\text{бандлик даражаси}(\%)) \\ &\quad \times \text{Аҳолининг иқтисодий фаоллик даражаси}(\%) \\ &= \text{Аҳоли орасида бандлик}(\%) \end{aligned}$$

Бандлик даражаси меҳнатга лаёқатли аҳолининг ижтимоий фойдали меҳнат соҳасида қўланиши бандлик даражасини белгилайди. Мазкур кўрсаткичнинг хажми мамлакатдаги шаклланган иқтисодий вазиятни акс эттиб, бунга жамиятда: фан-техника тараққиёти шаклланишига, ишлаб чиқариш

кучларига, аҳоли таминланиш даражаси таъсир кўрсатади. Бандлик тўлиқ, қисман ва яширин бўлиши мумкин.

Тўлиқ иш билан бандлилик ҳар бир фаол кишига банд ёки ишсиз бўлишни хоҳишига кўра танлаш имкониятини берувчи шароитларини шакллантиришга боғлиқ. Тўлиқ иш билан бандлик меҳнатга лаёқатли ёшдаги меҳнатга лаёқатли аҳолининг барчаси иш билан таъминланиши шарт дегани эмас. Бир қатор ҳолатлардан келиб чиқиб, айрим фаол кишилар меҳнат жараёнида (фақат касбини ўзгартириш истаги туфайли ишламайдиган кишилар; болаларга ғамхўрлик қилаётган аёллар ва ҳоказо) иштирок эта олмаслиги ҳам мумкин.

Адабиётлар шарҳи

Маҳаллий тадқиқотчилар Ш.Р. Холмуминов ва Н.У Арабовлар¹ меҳнат бозори инфратузилмаси ва унинг таркибий қисмлари ўзаро узвий боғлиқдиги илмий-назарий жиҳатдан таҳлил этилиб, уни ривожлантириш самарадорлигини комплекс баҳолаш ва истиқболлаштириш услубияти ҳамда давлат ва нодавлат иш билан бандлик хизматлари шаклланиши ва ривожланишининг асосий йўналишлари аниқлаганлар. Шунингдек, меҳнат бозорини тартибга солишнинг ташкилий-иқтисодий механизмини такомиллаштириш ва меҳнат бозори инфратузилмасини ривожлантириш самарадорлигини оширишнинг стратегик концепсияси ишлаб чиқилган.

А.Е.Котляр меҳнат бозори субъектларининг иқтисодий манфаатларини мувофиқлаштиришда анча тор ёндашувда бўлган². Бундай ёндашув меҳнатбозорини ишдан озод бўлган меҳнатга лаёқатли шахслар билан чеклайди, бундай кишилар муайян вақтларда ўқишдан ёки ишдан бўш бўлиб, ишсиз қоладилар ва бошқа иш жойи кидираётган ёки биринчи марта меҳнат фаолиятига киришаётган бўладилар. Бундай назария намояндалари меҳнат бозорини одамнинг меҳнат қилишга бўлган қобилиятини айирбошлаш бўйича келишув жараёни билан чегаралайдилар ва бу қобилиятдан фойдаланиш меҳнат бозоридан ташқарида, меҳнат жараёнида рўй беради, деб таъкидлашади.

Инсоннинг ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий ҳуқуқлари тўғрисидаги халқаро фактда бандлик бепул деган маънони англатади ва шахснинг ижтимоий зарурий фаолияти ҳисобланади деб таъкидлайди.

А.Л.Никифиров, Э.И. Рузавина, бандликни меҳнат фаолияти жараёни деб тушунади. А.Е. Котлярнинг сўзларига кўра., бандлик фаолият эмас, балки одамлар ўртасидаги ижтимоий муносабатлардир. Меҳнат бозори ва ундаги

¹ Holmuminov Sh.R., Arabov N.U. Mexnat bozori infratuzilmasi. O'quv qo'llanma. -T.: "Fan va texnologiyalar", 2016. 150-155 b

² Kotlyar A.E. O ponyatii rynka truda // J. Voprosy ekonomiki. – Moskva, 2008. -No 1. – S 34-35.

муаммоларни ўрганишга қуйидаги иқтисодчилар: М.С.Маслова, С.Ю.Рошчин, ҳисса қўшган бўлса, бандликни ўрганиш бўйича илмий ишланмалар билан Э.Р.Саруханов, Э.В.Шуваева ва бошқалар шуғулланган. Статистик тадқиқотларнинг услубий воситаларини шакллантириш ва такомиллаштириш, меҳнат бозори фаолиятини таҳлил қилиш ва унинг ривожланишидаги структуравий тузилмаларни С.Д.Иленкова, И.А.Полякова, В.А.Сивелкин, Н.В.Савчук ва бошқалар ўз илмий тадқиқотларида ўрганишган.

ТАДҚИҚОТ МЕТОДОЛОГИЯСИ

Кейинги йилларда республикамиз меҳнат бозорида ўзгаришлар рўй берди. Янги Ўзбекистон тараққиёт дастури натижасида янги иш ўринлари ташкил этилмоқда, бандлик даражаси ошиб, ишсизлар сони камаймоқда. Натижада иш ҳақининг ошиши, тадбиркорлик фаолиятига берилаётган имтиёзлар, аҳоли даромадлари ҳам ортиб бормоқда. Мамлакатимиз меҳнат бозорини ўрганиш асосида кўп факторли эконометрияни яратиш муҳим аҳамиятга эга бандлик кўрсаткичига таъсир этувчи омилларга асосланган моделлар яратилмоқда.

ТАҲЛИЛ ВА НАТИЖАЛАР

Меҳнат ресурслари – ёши ва соғлиғи бўйича ишлаб чиқариш жараёнида иштирок этишга қодир аҳолининг меҳнатга лаёқатли қисми. Қонунчиликка мувофиқ, меҳнатга лаёқатли аҳоли таркибига 16 ёшдан 55 ёшгаги аёллар ва 16 ёшдан 59 ёшдаги эркаклар киради. Меҳнатга лаёқатсиз гуруҳига: меҳнатга лаёқатли ёшдаги I ва II гуруҳ ишламайдиган ногиронлар, ишламайдиган меҳнат ёшидаги имтиёзли нафақахўрлар. Иш кучи (иқтисодий фаол аҳоли) деганда, ақлий жихатдан заиф болмаган, меҳнатга лаёқатли ёшдаги аҳолининг 16 ёшдан нафақа ёшигача, ишлайдиган ёки ишсизлар киритилинади. Булар маҳсулот ва хизматларни ишлаб чиқариш учун ишчи кучи таклифини таъминлайди. Умумий ишчи кучи ҳарбий хизматда бўлганлар билан ҳисобланиши ва ҳарбий хизматда бўлганларни ҳисобга олмаган ҳолда юритилади.

Меҳнат ресурсларига иқтисодий фаол аҳоли (амалда иш билан таъминланган ва ишсизлар), шунингдек маълум сабабларга кўра банд бўлмаган (иқтисодий нофаол аҳоли) киради. Ишсиз деб таснифланганда, юқорида кўрсатиб ўтилган учта мезон ҳам бўлиши керак. Ишсизлар, қаторига, бандлик хизмати йўналиши бўйича ўқиётган ёки меҳнат ҳақи билан таъминланмаган бандлик хизмати томонидан жалб этилган жамоат ишларини бажарадиган шахсларни ўз ичига киритади.

ХМТ методологиясига кўра, ишсизлар, қаторига иш излаётган ва ишни бошлашга тайёр бўлган: талабалар, ўқувчилар, ногирон ва пенсионерлар ҳам киритилади. Ишсизлар қаторига иш билан банд бўлмаган, иш изловчи сифатида меҳнат биржасида рўйхатдан ўтган ва ишсиз деб топилган шахслардир.

Тўлиқ бандлик бозор иқтисодиёти шароитида жуда кам учрайдиган ҳодиса бўлиб, ишчи кучига талаб унинг таклифига мос келганда бўлади. Қисман бандлик олдиндан белгиланган бўлиб буларга тўлиқ иш куни тўлиқ бўлмаган иш ҳафтаси давомида олдиндан белгиланган иш сифатида намоён бўлади. Тўлиқсиз иш куни (ҳафтаси) мамлакатимизда, мажбурий эмас, балки онгли равишда танлаган меҳнатни ташкил этиш шакли сифатида кенг қўлланилиши мумкин.

Яширин бандлик (потенциал ишсизлик) алоҳида эътиборга эга бўлиб, унда ишчилар тўлиқ бўлмаган бандлик тартибида ихтиёрий равишда ишламайди, маъмурият ташаббуси билан иш ҳақисиз ёки иш ҳақини қисман сақлаган ҳолда меҳнат қилиши. Бундай тўлиқ бўлмаган бандлик ишсизларнинг ҳақиқий сонини камайтиради. Иш билан банд бўлганлар ва ишсизлар (иқтисодий фаол аҳоли) минтақадаги меҳнат ресурсларининг таркибий қисмини белгилайдилар. Натижада босма нашрларда иш билан бандлилик ва ишсизлик даражаси кўпинча бандлар ва ишсизларнинг умумий ишчи кучидаги улуши сифатида ҳисоблаб чиқилади. Шу тарзда олинган бандлик ва ишсизлик даражаларининг кўрсаткичлари уларнинг қийматлари жиҳатидан (иқтисодий фаол аҳолининг фоизида) илгари таҳлил қилинганлардан пастроқ бўлади.

Халқаро меҳнат ташкилоти (ХМТ) методологиясига кўра иқтисодий фаол бўлмаган аҳоли таркибига меҳнат ресурсларига кирмайдиган яна иккита тоифа киради:

- 1) ҳеч қандай фаолият билан шуғулланмайдиган, нафақа оладиган шахслар. (қариллик учун, имтиёзли шартларда, боқувчисини йўқотгани учун) ва;
- 2) бирор-бир фаолият билан шуғулланмайдиган нафақа оладиган ва ногиронлар.

Танланма сўровномалар асосида, Халқаро меҳнат ташкилоти методологияси бўйича ҳисоблаб чиқилган ҳақиқий ишсизликни ва Давлат иш билан таъминлаш хизматида расмий рўйхатдан ўтказилган ишсизликни фарқлаш лозим. Бандлик хизматига ишга жойлашишни сўраб мурожаат қилган фуқароларнинг уч гуруҳи мавжуд:

- 1) ишлаётган, лекин иш жойини ўзгартириш ёки асосий иш жойидан бўш вақтда ўриндошлик бўйича ишлашга интилаётганлар;
- 2) умумий таълим мактаблари ва бошқа таълим муассасалари ўқувчилари, ўқишдан бўш вақтларида ишлашни истаган ўқувчилар;
- 3) иш қидириш жараёнида бўш бўлганлар.

Минтақада ишсизлик даражасини оптималлаштириш учун иш билан таъминлаш хизматига ишга жойлашишни сўраб мурожаат қилган учинчи гуруҳ фуқароларини ўрганиш мақсадга мувофиқ бўлади. Бундай фуқароларнинг

аксарияти қонунчилик орқали расман тан олинган ишсизлар қаторига киритилади. Асосан, танланма кузатиш натижаларига кўра ишсизлик даражаси билан бандлилик бўйича давлат хизмати томонидан қайд этилган даражадан юқоридир, агар ишсизларнинг жинси бўйича таркиби ҳисобга олинса, бу кўрсаткичлар орасидаги фарқ янада сезиларли бўлади.

Ташкилот амалиёти нуқтаий - назаридан келиб чиқиб, қуйидаги кўрсаткичлар гуруҳлари ажратилади: бандликнинг мутлоқ кўрсаткичлари ва бандликнинг нисбий кўрсаткичлари; бандлик тузилмаси кўрсаткичлари. Такдим этилган гуруҳларнинг ҳар бири кўрсаткичлар сони билан ажралиб туради, бу иқтисодий фаолият турлари бўйича бандлик таркибида ўрганилаётган жараёнлар намойиш этилишининг сифати ва ахборот мазмуни билан боғлиқ. Мутлоқ кўрсаткичлар ҳар бир даражадаги иқтисодий салоҳиятни, мамлакат, минтақа, туманнинг ривожланиш имкониятларини тавсифлайди, чунки айнан банд аҳоли ишлаб чиқариш жараёнининг асосий элементи ҳисобланади. Нисбий кўрсаткичлар иқтисодиёт тармоқларнинг ривожланиш даражаси ва аҳолининг иқтисодиётга жалб қилинишини акс эттиради. Таъкидлаш жоизки, иқтисодий табақалаш ҳар бир даражасида таҳлил қилиш учун мавжуд кўрсаткичлар миқдори фарқланади.

Мутлоқ кўрсаткичлар:

- иқтисодиётда банд бўлганларнинг ўртача йиллик сони;
- иқтисодиётда банд бўлганларнинг тақсимланиши;
- иқтисодий фаолият билан шуғулланувчи эркеклар ва аёллар сони;
- иқтисодиётда банд бўлганлар ва аёлларни иқтисодий фаолият турлари

бўйича тақсимлаш;

- иқтисодий фаолият турлари бўйича ёлланган ва нафақага чиққан ходимлар сони;

Нисбий кўрсаткичлар:

- фаолият ходимларини қабул қилиш айланма коэффиценти;
- иқтисодий фаолият турлари бўйича ходимларнинг бўшаши айланма коэффиценти;

• ходимларни иқтисодий фаолият турлари бўйича алмаштириш коэффиценти;

• иқтисодиётдаги банд бўлганларнинг умумий сонидаги иқтисодий фаолият турлари бўйича банд бўлганларнинг улуши;

• иқтисодиётда банд бўлганларнинг умумий сонидаги иқтисодий фаолият турлари бўйича аёллар сонининг улуши.

Жаҳон иқтисодиёти тизимига кириш билан, аҳоли иқтисодий фаолият турлари бўйича тақсимланиши бошланди.

Янги стандартларга мувофиқ, банд бўлган аҳоли қуйидаги гуруҳларга бўлинади:

- ёлланма ходимлар (корхона раҳбари ёки жисмоний шахс билан меҳнат шартномаси – шартнома, тузган шахслар ёки оғзаки келишув);
- иш берувчилар (хусусий ёки оилавий корхонани бошқарувчи ва ёлланган ишчилар меҳнатидан доимий равишда фойдаланувчи шахслар);
- ўз-ўзини иш билан таъминловчи (мустақил ишловчи ёки бизнес шериклари бўлган, аммо доимий равишда ишчиларни ёлламайдиган фуқаролар гуруҳи, ўз-ўзига хожайн, ва ўз-ўзига хизматкор кабилида);
- ишлаб чиқариш кооперативлари аъзолари (ўз корхоналарида ишлайдиган, ишлаб чиқариш фаолияти ва даромадларни тақсимлашда тенг ҳуқуққа эга шахслар);
- ёрдам берувчи оила аъзоларига (иш ҳақи тўланмайдиган).

Рўйхатда келтирилган гуруҳлардан фақат биринчи (энг каттаси) ёлланма иш билан банд бўлганлар, қолган гуруҳлардаги ишчилар – ўз-ўзини иш билан банд қилганлар.

Ўзбекистон Республикаси иқтисодий фаолияти турлари классификаторини ишлатилиши, қиёсий статистик таҳлилни ўтказиш ва иқтисодиётнинг тармоқ кўрсаткичларини Ғарб мамлакатлари бозорларининг тармоқ кўрсаткичлари билан таққослаш имконини беради, чунки бозор иқтисодиёти ривожланган мамлакатларда статистиканинг асосий иқтисодий фаолият субъектларини фаолият турларига кўра таснифлашдан иборат. ИФУК-2нинг таркиби ва тузилиши Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ва Европа Иттифоқининг асосий стандартларига мос келади.

Иқтисодий фаолият классификаторининг қайта кўриб чиқилган иккинчи шакли, технологик ва ташкилий ўзгаришлар туфайли янги фаолият турларини аҳамияти ошган статистик кузатувларда акс эттириш учун ва халқаро даражада таққосланувчи статистик маълумотларни тайёрлаш ва солиштириш сифатида тайёрланган.

ИФУК-2 киритилиши билан республикада ривожланган тармоқлараро нисбатларни баҳолаш, пайдо бўлиб, бозорда фаол ривожланиб келаётган иқтисодий фаолиятнинг янги турлари кўламини аниқлаш имкониятини беради. ИФУК-2га кўра, таснифлаш объекти ҳақиқатга кўпроқ мос келадиган иқтисодий фаолият тури, яъни битта корхона бир вақтнинг ўзида ҳар хил фаолият тури билан шуғулланиши мумкин.

ИФУК-2 иқтисодий фаолияти турлари таснифи хўжалик юритувчи субъектларни қазиб олиш, қайта ишлаш ва хизматлар кўрсатиш бўйича гуруҳлаш принципига асосланган. Иқтисодиётни тавсифлаш мақсадида ИФУК-2 да иқтисодий фаолиятни таснифлаш ва гуруҳлаш таркиби шундай тузилганки, таснифлаш объектлари ҳар бир соҳада амалга оширилган иқтисодий фаолиятнинг барча ёки деярли барча турларини ўз ичига олади. Яъни саноат турли хил иқтисодий фаолият турларининг йиғиндисидир.

ИФУК-2 классификатори автоматлаштирилган иқтисодий бошқарув тизимларида фойдаланилган техник-иқтисодий маълумотларни **ТКЯТ – таснифлаш ва кодлашнинг ягона тизими** таркибига киради. ОКЕД-2 нинг жорий этилиши ва қўлланилиши халқаро иқтисодий ҳамжамият билан ягона тушунчалар, таърифлар ва рақамлар тилида мулоқот қилиш имкониятини яратади. Миллий даражада ИФУК-2 ҳақиқий интеграцияни намоён этиувчи мамлакатларнинг иқтисодий салоҳиятини баҳолаш имконини беради.

ИФУК-2 19-Халқаро меҳнат статистиклари конференциясида (ХМТ, 2013 йил октябрь) қабул қилинган янгиланган халқаро меҳнат статистикаси стандартларига тўлиқ мос келади.

Хулоса ва таклифлар

Мазкур Иқтисодий фаолият турларининг умумдавлат классификатори (кейинги ўринларда ИФУК-2) иқтисодий статистика (ишлаб чиқариш, бандлик, миллий ҳисоблар) соҳасида статистик маълумотларни тайёрлаш учун асос яратиб улардан қуйидагича фойдаланиш мумкин:

- статистик бирликлар томонидан тақдим этилувчи бирламчи маълумотларда, шунингдек статистик маълумотлар йиғиш жараёнида;
- миллий ҳисоблар тизимида мувофиқ макроиқтисодий ҳисоб-китобларни амалга оширишда;
- халқаро статистик маълумотлар алмашиш жараёнида;
- республика ва минтақа даражаларида иқтисодий ва статистик таҳлилларни амалга ошириш учун;
- бошқарув органлари, вазирликлар ва идоралар, илмий тадқиқот муассасаларининг кундалик иқтисодий амалиётида.
- меҳнат муносабатларини ҳаддан ташқари тартибга солишдан келиб чиққан бандлик соҳасининг қаттиқлиги;
- бандлик сиёсати ва меҳнатга ҳақ тўлашни давлат томонидан тартибга солишнинг иқтисодий, ижтимоий, молиявий, тармоқ, ҳудудий, инвестиция, кредит сиёсатига мос келмаслиги;
- бандлик соҳасини тартибга солишда фаол ёндашувнинг йўқлиги, бу аллақачон шаклланган муаммолар ва мавжуд таҳдидларга кўпинча ўз вақтида

жавоб бермасликда, уларнинг олдини олишга қаратилган тегишли чоралар кўрилмаганда намоён бўлади;

- самарали бандликни таъминлаш учун самарали рағбатлантириш мавжуд бўлмаганда, ишсизларнинг қарам муносабатларини қўллаб-қувватлашга давлат сиёсатининг эътибори оширилиши лозим деб ҳисоблаймиз.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати (REFERENCES)

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги 2022-2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида ПФ-60-сон фармони. <https://president.uz/uz>
2. Холмуминов Ш.Р., Арабов Н.У. Меҳнат бозори инфратузилмаси. Ўқув қўлланма. -Т.: "Фан ва технологиялар", 2016. 150-155 б
3. Котляр А.Е. О понятии рынка труда // Ж. Вопросы экономики. – Москва, 2008. -Но 1. – С 34-35.
4. Павленков В.А. Рынок труда. –Москва: Общества Анкил, 2012 – С.34
5. Абдурахмонов К. Х. Меҳнат иқтисодиёти. – Т.: Меҳнат, 2009. – 122-б.
6. Абдурахмонов Қ.Х., Шоюсупова Н.Т. Аҳолини иш билан бандлиги. Ўқув қўлланма. – Т.: 2011. - 291 б.
7. Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Статистика агентлиги расмий сайти. <https://Стат.уз>.
8. Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Статистика агентлигининг Тошкент вилоят бошқамаси расмий сайти. <https://Тошвилстат.уз>.
9. Ўзбекистон Республикаси Камбағалликни қисқартириш ва бандлик вазирлиги расмий сайти ва йиллик тўпламлари. <https://меҳнат/уз>.